

Martin PRACNÝ*

 <https://orcid.org/0000-0001-5613-3740>

CZECHOSŁOWACKA REFORMA WALUTOWA Z 1919 ROKU

Abstrakt

Przedmiot badań: Reforma walutowa jest skomplikowanym i kosztownym procesem ekonomicznym, który polega na tym, że wartość waluty lub też sama waluta zmieniają się na danym terytorium w wyniku interwencji władzy państwowej lub innych organów posiadających władzę. Niniejszy artykuł dotyczy reformy walutowej, która miała miejsce w 1919 r. w Czechosłowacji. Warto zauważyć, że w źródłach polskich niewiele jest informacji na temat opisywanej reformy. Z tego wynikała motywacja do podjęcia wspomnianego tematu.

Cel badawczy: Celem pracy jest analiza czechosłowackiej reformy walutowej z 1919 r. oraz próba odpowiedzi na pytanie, czy jej przeprowadzenie było niezbędne w okresie powojennym. Opracowanie uwzględnia również wyjaśnienie prawnych i technicznych aspektów reformy. Przedstawiono, w jaki sposób została przeprowadzona, a także dokonano oceny, czy udało się osiągnąć założenia wypracowane przez jej głównego autora – pierwszego czechosłowackiego Ministra Skarbu Aloisa Rašína.

Metoda badawcza: Głównymi metodami badawczymi wykorzystywanymi w pracy są analizy prawno-dogmatyczna oraz historyczno-prawna aktów prawnych wprowadzonych w trakcie realizacji reformy oraz innych rządowych dokumentów.

Wyniki: Reformy z 1919 r. w Czechosłowacji nie dało się uniknąć. Potrzeba odizolowania się od nieuporządkowanego ustroju monetarnego pokonanej monarchii Austro-Węgierskiej i wytworzenie własnej silnej waluty było, wraz z powstaniem nowego państwa, oczywistym priorytetem. Pomimo krytyki reformy oraz trudności w osiągnięciu wszystkich wyznaczonych jej celów stworzyła ona podwaliny nowo powstałej Republice.

Słowa kluczowe: Czechosłowacja, reforma walutowa, separacja monetarna, polityka deflacyjna, Alois Rašín.

Klasyfikacja JEL: N14, E42, E52

---

* Mgr, Uniwersytet Masaryka w Brnie, Wydział Prawa, doktorant w Katedrze Prawa Finansowego i Gospodarki Narodowej; e-mail: martinpracny@gmail.com

1. Wprowadzenie

Reforma walutowa to proces ekonomiczny mający wpływ na życie pojedynczych ludzi, jak i całego społeczeństwa. W XX w. do reform walutowych dochodziło niezwykle często. Niektóre pokolenia doświadczyły nawet kilku reform w ciągu swojego życia. Każda z nich była inna – różniły się głównie przyczynami ich przeprowadzania. Różne były też konsekwencje reform, a ich skutki kształtowały dalsze losy państw. Dlatego podjęcie tematyki historycznych reform walutowych ma duże znaczenie w kontekście zmian wprowadzanych w przyszłości w Republice Czeskiej oraz w Polsce, związanych chociażby z unifikacją monetarną państw członkowskich Unii Europejskiej.

Szczegółowa ewaluacja procesu przeprowadzania reform umożliwia znalezienie jej mocnych i słabych stron. Ma to szczególne znaczenie podczas formułowania przyszłościowych celów i planowania kolejnych tego typu działań. Chcąc szczegółowo przybliżyć omawiany temat i wytłumaczyć techniczne i prawne aspekty reform walutowych, zastosowano takie metody badawcze, jak analiza prawno-dogmatyczna oraz historyczno-prawna. Metody te wybrano także ze względu na to, by wyjaśnić czytelnikowi kontekst historyczno-społeczny, w jakim dokonywane zostały omawiane działania ekonomiczno-polityczne, a także by przedstawić szczegółowy sposób postępowania ówczesnych polityków.

2. Tło historyczne

Upadek dynastii Habsbursko-Lotaryńskiej, pod władzą której przez ponad 390 lat znajdowały się ziemie czeskie oraz ogłoszenie w dniu 28 października 1918 r. niepodległości Republiki Czechosłowackiej to dwa historyczne momenty zarówno dla Czechów, jak i Słowaków. Wśród obywateli nowo powstałego państwa zapanowała radość z wyzwolenia dającego nadzieję na lepsze, niepodległe życie. Rzeczywistość, z jaką przyszło mierzyć się nowemu państwu, niosła za sobą jednak wiele wyzwań, które trzeba było przezwyciężyć. Szczególnie ważne było zapewnienie mocnej pozycji nowej władzy państwowej i wprowadzenie do obiegu własnej silnej waluty, która dawała szansę na pozyskanie kapitału zagranicznego z krajów Ententy.

Sytuacja nowo utworzonego państwa była trudna chociażby ze względu na brak bliższych relacji gospodarczych między jego częściami. Dużo silniejsze zależności gospodarcze pozostawały z Austrią i Węgrami, co nie było pożądane w kontekście wprowadzanych zmian. Austriacka część, tzw. Przedlitawia,

i część węgierska, tzw. Zalitawia, różniły się bowiem administracją publiczną, miały też inny system podatkowy, sądownictwo czy system edukacyjny. Wszystkie te obszary należało unifikować. Ziemie czeskie (składające się z Czech, Moraw i Czeskiego Śląska) będące częścią Przedlitawii oraz Słowacja, która była częścią Zalitawii, różniły się zarówno poziomem rozwoju gospodarczego, społecznego, jak i kulturowego. Przykładem opisywanych rozbieżności jest chociażby fakt, że Słowacja nie posiadała uniwersytetu ani liceów, co uniemożliwiało uzyskanie matury i zdobycie wyższego wykształcenia. Polityczna i narodowa presja ze strony Budapesztu była ogromna, w wyniku czego Słowacy poddani byli całkowitemu procesowi madziaryzacji. Naciski z Budapesztu były znacznie ostrzejsze niż naciski germanizacyjne z Wiednia¹.

Różnice w rozwoju poziomu gospodarczego oznaczały także inny poziom kapitałowy. Produkcja przemysłowa na ziemiach czeskich w okresie austro-węgierskim osiągała 70–75% całkowitej produkcji części austriackiej. Gorsza sytuacja miała miejsce na Słowacji, gdzie w 1910 r. istniało tylko dziesięć przedsiębiorstw przemysłowych, które zatrudniały po ok. 1000 pracowników. Na Słowacji wyraźnie dominowało rolnictwo w stosunku do produkcji przemysłowej. Z największymi trudnościami zmagano się jednak na obszarze Rusi Podkarpackiej, która została przyłączona do Czechosłowacji w 1919 r. na podstawie traktatu z Saint-Germain-en-Laye. Na obszarze tym funkcjonowały tylko trzy przedsiębiorstwa – każde z nich zatrudniało zaledwie około 200 pracowników².

Utworzenie Czechosłowacji doprowadziło do sytuacji, w której zarówno Słowacja, jak i Ruś Podkarpacka w znacznej mierze były zależne finansowo od ziem czeskich. Większość przedsiębiorstw należała do zagranicznych właścicieli z Austrii, Niemiec i Węgier, co oznaczało przepływ kapitału z Czechosłowacji za granicę. Dlatego też rząd zaczął wspierać czechosłowackich przedsiębiorców przeprowadzając reformy osłabiające wpływ zagranicznego kapitału pochodzącego z państw, które przegrały I wojnę światową³.

Dnia 14 listopada 1918 r. Rewolucyjne Zgromadzenie Narodowe⁴ wybrało pierwszego premiera, którym został Karel Kramář. Zarówno on, jak i jego

¹ V. Tomšík, *100 let česko-slovenské koruny: měnová politika, instituce, peníze*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Pilzno 2018, s. 11.

² *Ibidem*, s. 12.

³ Władze państwowe mogły na przykład nakazać, aby zagraniczna centrala lub zarząd przedsiębiorstw działających na terytorium Czechosłowacji przeniósł się na terytorium Czechosłowacji.

⁴ Rewolucyjne Zgromadzenie Narodowe było najwyższym organem przedstawicielskim i ustawodawczym od ustanowienia Czechosłowacji do momentu pierwszych wyborów do Czechosłowackiego Komitetu Narodowego w kwietniu 1920 r.

następcy stanęli przed trudnym zadaniem przezwyciężenia różnic na ziemiach nowego państwa i zwalczania separacyjnych tendencji wynikających z faktu, że na terenach Czechosłowacji mieszkało wiele różnych narodowości⁵ dążących do przyłączenia zamieszkałych przez nich ziem do ich rodzimych krajów.

3. Sytuacja walutowa Czechosłowacji po uzyskaniu suwerenności

Zarówno w nowo powstałej Czechosłowacji, jak i w innych państwach utworzonych po rozpadzie Austro-Węgier w obiegu nadal krążyła mocno zdeprecjonowana *austro-węgierska korona (K)*⁶. Na mocy pierwszej czechosłowackiej ustawy z dnia 28 października 1918 r.⁷, wydanej przez Rewolucyjne Zgromadzenie Narodowe, waluta ta pozostała środkiem płatniczym w Czechosłowacji. Zgodnie z tą ustawą, na okres przejściowy pozostawiono prawny i gospodarczy system Austro-Węgier. Autorem tego aktu prawnego był pierwszy czechosłowacki Minister Skarbu Alois Rašín.

W momencie rozpadu monarchii sytuacja gospodarcza Austro-Węgier była tragiczna. Na początku I wojny światowej zniesiono złoty monometalizm⁸ korony austro-węgierskiej, a następnie zniesiono zakaz udzielania pożyczek rządowi. Monarchia starała się spłacać długi poprzez ciągłą emisję nowych banknotów. W 1914 r. na obszarach monarchii w obiegu znajdowało się 2,3 miliarda K. W 1918 r. liczba ta wzrosła do 31 miliardów K, a w lutym 1919 r. nawet do 38 miliardów K. W trakcie wojny poziom cen wzrósł pięciokrotnie, przy czym dochody tylko dwu- lub trzykrotnie. Dług monarchii pod koniec wojny wynosił 110 miliardów K. Podczas I wojny światowej Bank Austro-Węgierski większość swoich pieniędzy emitował na podstawie lombardowania⁹ pożyczek wojennych w formie papierów wartościowych od obywateli, którym wypłacano 75% wartości pieniędzy pożyczonych państwu. Banknoty wydrukowano i wprowadzono

⁵ Według pierwszego spisu ludności z 1921 r., 65,5% obywateli określiło się mianem narodowości czechosłowackiej, 23,4% niemieckiej, 5,7% węgierskiej, 3,4% karpatorusińskiej, ukraińskiej i rosyjskiej, 1,3% żydowskiej, 0,6% polskiej.

⁶ Korona austro-węgierska, względem której używano skrótu K, wprowadzona została do obiegu w 1892 r. w związku z reformą walutową mającą zastąpić srebrnego guldena austriackiego. Korona została utworzona w oparciu o złoto. Była stabilną walutą do czasu wybuchu I wojny światowej.

⁷ Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.

⁸ Podstawą kruszcową pieniądza emitowanego przez bank centralny jest złoto.

⁹ Lombardowanie oznacza zastawianie towarów lub papierów wartościowych w celu uzyskania pieniędzy.

do obiegu na podstawie zastawu. Opisywane papiery wartościowe pozbawione były jednak jakiegokolwiek wartości¹⁰.

Pierwsze miesiące istnienia Czechosłowacji charakteryzowały się hiperinflacją, krytyczną sytuacją podażową, systemem racjonowania oraz rozkwitem czarnego rynku. Instytucje finansowe przepełnione były pieniędzmi. Oprocentowanie depozytów spadło do 1% lub mniej. Niektóre banki odmawiały przyjęcia depozytów, ponieważ nie były w stanie ich spożytkować¹¹.

Zdaniem pierwszego czechosłowackiego ministra skarbu Aloisa Rašina konieczna była szybka izolacja od nieuporządkowanego ustroju monetarnego pokonanej monarchii i wprowadzenie nowej silnej waluty, która byłaby w pełni wymiennalna na międzynarodowym rynku.

Pomimo wielu prób obcym państwom nie udało się uzyskać międzynarodowej kontroli nad Bankiem Austro-Węgierskim. Funkcjonował on nadal jako bank centralny w państwach powstałych po rozpadzie Austro-Węgier, których środkiem płatniczym pozostawała austro-węgierska korona. Wobec tego, w listopadzie 1918 r., minister Alois Rašin przedstawił propozycję, zgodnie z którą ówczesna waluta wciąż miała obowiązywać na terytorium nowo utworzonej Republiki Czechosłowackiej po spełnieniu następujących warunków:

- „każdy kraj sukcesyjny monarchii habsburskiej otrzyma prawo do mianowania komisarza rządowego w celu nadzorowania działalności banku;
- pożyczki wojenne monarchii nie będą już lombardowane przez bank, a rząd Czechosłowacji nie weźmie odpowiedzialności za straty spowodowane lombardowaniem wojennych pożyczek i następnie wydawaniem pieniędzy na ich podstawie;
- żaden z krajów sukcesyjnych monarchii habsburskiej nie może otrzymać pożyczki od banku bez zgody reszty państw”¹².

Zarząd Banku Austro-Węgierskiego był w stanie zaakceptować jedynie pierwszy i trzeci z zaproponowanych warunków. Kategorycznie odrzucił jednak zakaz lombardowania pożyczek wojennych. Czechosłowacki rząd zareagował wydaniem zakazu lombardowania wojennych długów austriackich i węgierskich, skierowanym do filii Austro-Węgierskiego Banku na terenach Czechosłowacji. Wyjątek od zakazu stanowiły kwoty przeznaczone na wynagrodzenie za pracę. Po jakimś czasie banknoty o nominale 25 K i 200 K zostały usunięte

¹⁰ F. Vencovský, *Vzestupy a propady československé koruny: historie československých měnových poměrů, 1918–1992*, Vysoká škola ekonomická, Praha 2003, s. 14–20.

¹¹ *Ibidem*, s. 18.

¹² *Ibidem*, s. 25–26.

z obiegu. Tym samym Bank Austro-Węgierski nie był już uprawniony do wydawania pieniędzy w Czechosłowacji¹³.

Jedynym wyjściem z tej sytuacji było stworzenie własnej waluty. Konieczne było podjęcie szybkich działań, aby czechosłowacka gospodarka nie wpadła w kryzys, jak to miało miejsce w Niemczech, Austrii czy na Węgrzech, w których po wojnie wybuchła hiperinflacja, a z którymi Czechosłowacja nadal związana była monetarnie¹⁴.

Wprowadzenie własnej waluty było istotne nie tylko ze względów gospodarczych, ale także politycznych. Niezależność walutowa była jednym z dowodów na istnienie i funkcjonowanie nowego państwa, którego losy miały zostać przesądzone podczas nadchodzących powojennych konferencji pokojowych¹⁵.

4. Reforma Aloisa Rašina

Podstawą rozwiązania skomplikowanej sytuacji monetarnej stała się propozycja Aloisa Rašina – ministra skarbu i Viléma Pospíšila – bankiera i prawnika, który był autorem pomysłu przestemplowania austro-węgierskich koron¹⁶. Rašín, jeszcze przed utworzeniem Czechosłowacji, prowadził konsultacje z ekspertami finansowymi i ekonomicznymi na temat sytuacji monetarnej. Według ich propozycji część banknotów powinna zostać przestemplowana, a reszta stopniowo wycofywana z obiegu, co spowodowałoby zmniejszenie ilości pieniędzy posiadanych przez obywateli. Separacja monetarna, jeżeli zostałaby przeprowadzona z powodzeniem, pozwoliłaby na oddzielenie krajowego obiegu pieniądza od obiegu w innych państwach sukcesyjnych monarchii i byłaby fundamentem własnej polityki pieniężnej. Jednakże sama nie byłaby wystarczającym środkiem do uporządkowania powojennego chaosu i nieszczęśliwego dziedzictwa Austro-Węgier.

¹³ **K. Schelle**, *Právní aspekty Rašínovi bitvy o měnu*, w: **J. Knapík** (red.), *Peněžní reformy a zvraty na území České republiky (po r. 1918): (sborník příspěvků ze stejnojmenné konference Slezské univerzity v Opavě pořádané pod záštitou člena rady ČNB prof. Dr. Ing. Jana Fraita dne 9. listopadu 2005 v Opavě)*, Slezská Univerzita v Opavě, Opawa 2005, s. 4–5.

¹⁴ **R. Vondra**, *Peníze v moderních českých dějinách*, Academia, Praga 2012, s. 56.

¹⁵ **K. Schelle**, *op. cit.*, s. 1.

¹⁶ **Z. Šustek**, *Menová reforma v roku 1919 a jej dopad na Slovensko*, w: **D. Fukasová, I. Fialová** (red.), *Kapitoly z dejín hospodárskeho vývinu Slovenska v medzivojnovom období (1918–1939)*, Slovenský národný archív, Bratislava 2011, s. 63.

By przeciwdziałać nieprawidłowym warunkom monetarnym, Czechosłowacja musiała połączyć separację monetarną z reformą walutową. Podstawowymi celami reformy były według planu Rašína:

- przeprowadzenie separacji obiegu pieniądza w Czechosłowacji od innych państw sukcesyjnych monarchii habsburskiej i stworzenie własnej jednostki monetarnej;
- zmniejszenie ilości pieniędzy w obiegu w celu zwiększenia i skonsolidowania siły nabywczej nowej jednostki monetarnej;
- określenie dopuszczalnego obiegu pieniędzy, ograniczenie bezpośrednich i pośrednich pożyczek państwu w banknotach, przejęcie działań banku centralnego;
- wycofywanie obcych walut, a także krajowych i zagranicznych metalowych monet w celu wykorzystania ich w zagranicznym handlu i wytworzenia metalowego skarbu państwa;
- przeprowadzenie inwentaryzacji majątku (szczególnie majątku ruchomego) w celu pobrania przyszłych jednorazowych danin z majątku;
- osiągnięcie nadwyżki budżetowej dzięki zwiększeniu istniejących podatków i wprowadzeniu nowych;
- wprowadzenie jednorazowych danin z majątku, które w szczególności miały pomóc dokonać wycofania biletów skarbowych wydawanych przez państwo (tzw. *státovok*) wraz z utworzeniem banku centralnego, który miał emitować w pełni pokryte pieniądze¹⁷.

W przeciwieństwie do pozostałych polityków Alois Rašín miał pełną świadomość negatywnych skutków odroczenia reformy, która wiązała się z dużymi niedogodnościami. Jego dewiza brzmiała *pracować i oszczędzać*. W styczniu 1919 r. zamówiono druk niezbędnych materiałów, aktów prawnych i stempli. Od 17 lutego Komisja Finansowa Zgromadzenia Narodowego rozpoczęła prace nad wdrożeniem propozycji reformy. Spotkania Komisji odbywały się w tajemnicy przed społeczeństwem. Mimo to atmosfera panująca wśród obywateli była napięta. Pojawiały się spekulacje finansowe, zaczęto też panicznie wydawać pieniądze, robiąc chaotyczne zakupy. Wreszcie 24 lutego 1919 r. oficjalnie poinformowano rząd o planowanej reformie. Rašín w nocy z 25 na 26 lutego 1919 r. zamknął granice i rozpoczął przygotowania do utworzenia własnej waluty czechosłowackiej. Granic państwa strzegła armia z żandarmerią. Prewencyjnie zatrzymano transport osób i towarów przez granice, a także wstrzymano transgraniczny ruch pocztowy¹⁸.

¹⁷ A. Rašín, *Můj finanční plán*, Tiskem a nákladem Pražské akciové tiskárny, Praga 1920, s. 52–53.

¹⁸ K. Schelle, *op. cit.*, s. 6–7.

Dnia 25 lutego 1919 r. Rewolucyjne Zgromadzenie Narodowe wydało ustawę¹⁹, na mocy której Minister Skarbu został upoważniony do wykonania rozporządzenia o przestemplowaniu 50% złożonych przez obywateli banknotów i inwentaryzacji majątków w celu zdeponowania korzyści majątkowej. W tym samym dniu Rašín wydał rozporządzenie ministra skarbu o przestemplowaniu banknotów²⁰.

5. Separacja monetarna oraz polityka deflacyjna

Bardzo szybko rozpoczęto przygotowania do przestemplowania pieniędzy na obszarze Czechosłowacji, zgodnie z zasadą terytorialności. Wydrukowano w bardzo dużych ilościach stemple o wartości 10, 20, 50 halerzy i 1 korony²¹.

Przestemplowanie banknotów na ziemiach czeskich przeprowadzono w tydzień, od 3 do 9 marca 1919 r. Na Słowacji, z uwagi na trudną sytuację polityczną, przestemplowanie trwało 3 dni dłużej i odbywało się do 12 marca 1919 r. Na Ziemi Cieszyńskiej, Ziemi Hulczyńskiej, Rusi Podkarpackiej²² i innych obszarach dołączonych do Czechosłowacji w wyniku traktatów pokojowych przestemplowanie i następnie wymiana na nową czechosłowacką koronę nastąpiły później. Ostateczne działania podjęto na podstawie ustawy wydanej przez Czechosłowacki Komitet Narodowy w dniu 10 lutego 1921 r.²³

Obywatele, którzy w momencie zamknięcia granic przebywali poza Republiką Czechosłowacką, mieli możliwość odsprzedania posiadanych, nieostemplowanych banknotów. Pieniądze te były początkowo wykupowane za 30% ich wartości, natomiast później za 50% ich wartości. Przedsiębiorstwom przestemplowano jedynie banknoty przypadające na najbliższe wynagrodzenia pracowników. Natomiast urzędom publicznym i instytucjom przestemplowano wszystkie złożone przez nie banknoty.

¹⁹ Zákon č. 84/1919 Sb., jímž se ministr financí zmocňuje, aby provedl nařízením okolkování bankovek a soupis jmění za účelem uložení majetkové dávky.

²⁰ Nařízení č. 86/1919 Sb., o okolkování bankovek vydaných Rakousko-uherskou bankou a nalézajících se na území československého státu.

²¹ K. Schelle, *op. cit.*, s. 6.

²² Przykładowo na Rusi Podkarpackiej wybrano inny sposób przeprowadzenia stemplowania banknotów. Było to związane z brakiem możliwości zamknięcia granic na obszarach górskich.

²³ Zákon č. 67/1921 Sb., o oběhu československých státovek na Hlučínsku, Vitorazsku s Valčickem, Československém Těšínsku, Podkarpatské Rusi a Slovensku, pokud na těchto dvou územích okolkování bankovek podle zákona z 25. února 1919, čís. 84 Sb. z. a n., provedeno nebylo.

Przestemplowaniu podlegały jedynie banknoty o wartości 10, 20, 50 oraz 100 K. Natomiast na banknotach o wartości 1000 K stemple były nadrukowywane, by zapobiegać ich fałszowaniu. Banknoty o wartości 1 K i 2 K nie zostały przestemplowane ze względu na ich zbyt niską wartość i zbyt dużą ilość w obiegu²⁴. Nie otrzymywano rekompensaty za straty wynikające z posiadania banknotów o tej wartości. Do przestemplowania koron austro-węgierskich wykorzystano 244 milionów stempli, nadruk umieszczony został na 2,5 milionach banknotów o wartości 1000 K²⁵.

Drugą fazą reformy, która nastąpiła bezpośrednio po separacji monetarnej, była polityka deflacyjna²⁶. Aby zminimalizować presję inflacyjną na nowo wprowadzoną walutę i zwiększyć jej siłę nabywczą, Alois Rašín zdecydował się na radykalne zmniejszenie ilości gotówki w obiegu. Do tego celu posłużyła mu ustawa uchwalona przez Rewolucyjne Zgromadzenie Narodowe 25 lutego 1919 r. o pożyczce państwowej²⁷. Podczas procesu stemplowania banknotów odzyskiwano z powrotem jedynie połowę przekazanych pieniędzy. Druga połowa zostawała zatrzymywana przez państwo jako przymusowa pożyczka państwowa z oprocentowaniem 1%. Początkowo Rašín proponował, by państwo zatrzymywało aż 80% wymienianych kwot. Nie spotkało się to jednak z aprobatą pozostałych przedstawicieli rządu. Kwota, która zatrzymywana była jako przymusowa pożyczka, znajdowała się na rachunku zablokowanym, którym nie można było dysponować. W późniejszym czasie właścicielom udostępniono zdeponowane pieniądze, które można było wykorzystać do opłacenia nadzwyczajnych jednorazowych danin z majątku oraz od przyrostu wartości majątku²⁸.

Co więcej, należało dodatkowo opłacić wartość stempli wykorzystanych do przestemplowania posiadanych pieniędzy. Stanowiły one jedną setną wartości nominalnej pieniądza. Okazywało się, że w rzeczywistości obywatelom pozostawało jedynie 49,5% całkowitej wartości ich oszczędności²⁹.

²⁴ Potrzebnych byłoby co najmniej 250 milionów stempli, co zdecydowanie spowolniłoby całą operację.

²⁵ F. Vencovský, *op. cit.*, s. 31.

²⁶ Deflacja jest procesem ekonomicznym przeciwnym inflacji, polegającym na zmniejszeniu ilości pieniędzy w obiegu.

²⁷ Zákon č. 88/1919 Sb., o státní půjčce ve zlatě, stříbře a cizích valutách.

²⁸ F. Vencovský, *Dvě deflační krize v naší historii*, w: J. Knapík (red.), *Peněžní reformy a zvraty na území České republiky (po r. 1918): (sborník příspěvků ze stejnojmenné konference Slezské univerzity v Opavě pořádané pod záštitou člena rady ČNB prof. Dr. Ing. Jana Fraita dne 9. listopadu 2005 v Opavě)*, Slezská Univerzita v Opavě, Opawa 2005, s. 30.

²⁹ R. Vondra, *op. cit.*, s. 57.

Jednocześnie ogłoszono obowiązek rejestracji wszelkiego rodzaju wpłat gotówkowych (książeczki oszczędnościowe, depozyty), rachunku bieżącego i bonów skarbowych Banku Austro-Węgierskiego. Prawidłowo zarejestrowane wpłaty zostawały wypłacane w 50% ich wysokości. W przypadku niezgłoszonych oszczędności przepadały one na rzecz państwa. Dokonywano również spisu majątku ruchomego i nieruchomości oraz papierów wartościowych. Spisy te stały się podstawą określającą, jak dużą daninę z majątku lub od przyrostu wartości majątku każdy obywatel będzie musiał opłacić. Do przestemplowania przekazano banknoty o łącznej wartości 7,436 miliarda K. W konsekwencji przestemplowanych i zwróconych do obiegu zostało 5,302 miliardów K. Oprócz przejętych przez państwo banknotów na przymusowe pożyczki państwowe przekazano również 413 milionów K bieżących depozytów oraz 234 miliony K w bonach skarbowych (tabela 1 i tabela 2)³⁰.

TABELA 1: *Wartość środków pieniężnych przekazanych w trakcie procesu separacji monetarnej (w milionach K), 1919 r.*³¹

Banknoty Banku Austro-Węgierskiego	7436
Bieżące depozyty	1616
Bony skarbowe	468
Całkowita wartość	9420

Źródło: N.S. Žekulin, *Československá měna od reformy dra Rašína až do zřízení československé národní banky*, Nákladem „Orbis”, Praga 1927, s. 16.

TABELA 2: *Wartość środków pieniężnych przyjętych jako przymusowa pożyczka państwa (w milionach K), 1919 r.*

Banknoty Banku Austro-Węgierskiego	2134
Bieżące depozyty	413
Bony skarbowe	234
Całkowita wartość	2781

Źródło: jak w tabeli 1.

³⁰ N.S. Žekulin, *Československá měna od reformy dra Rašína až do zřízení československé národní banky*, Nákladem „Orbis”, Praga 1927, s. 16.

³¹ Wartości te wzrosły po przestemplowaniu banknotów na obszarach przyłączonych do Czechosłowacji w późniejszym okresie.

Wbrew planom o wycofaniu 50% pieniędzy z obiegu w rzeczywistości wycofana została tylko jedna trzecia z nich³². Plan wycofania 50% pieniędzy nie został spełniony ze względu na ciągle dokonywane ustępstwa. Przykładowo łagodniejsze warunki dotyczyły skarbu państwa lub przedsiębiorstw i ich pieniędzy przeznaczonych na wynagrodzenia pracownicze. W przeprowadzeniu akcji przestemplowania pieniędzy uczestniczyło łącznie 15 000 pracowników. Powołano 13 głównych i 410 okręgowych komisji, z około 1 500 punktami zbiórek³³.

6. Czechosłowacka korona

Nowa waluta istniała od marca 1919 r. i przyjęła formę przestemplowanych banknotów austro-węgierskich. Monet nie można było przestemplować i dlatego istniało niebezpieczeństwo, że na tereny Czechosłowacji napłyną monety korony austro-węgierskiej z innych państw sukcesyjnych monarchii, w których sytuacja gospodarcza była znacznie gorsza, a monety miały niższą wartość niż czechosłowackie. Konieczne zatem było zaostrenie reformy walutowej tak szybko, jak to możliwe. Dążono do wprowadzenia całkowicie odrębnych pieniędzy.

Dnia 10 kwietnia 1919 r. została wydana przez Zgromadzenie Narodowe ustawa w sprawie regulowania obiegu i administracji środków płatniczych w państwie Czechosłowackim, tzw. ustawa walutowa³⁴. Ustawą tą wprowadzono *czechosłowacką koronę (Kč)*, której setną część stanowił *halerz*. Mimo że po ogłoszeniu niepodległości państwa widoczna była fala odrzucenia symboli dawnej monarchii, nazywanie nowej waluty koroną nie było bowiem uzasadnione ani merytorycznie, ani ideologicznie. Pojawiły się sugestie mówiące o tym, aby do określenia nowej jednostki pieniężnej wykorzystać dawne tradycyjne nazwy czeskiej waluty. Wśród propozycji pojawiły się: *denar*, *groš*, *hřivna*. Proponowano również, by wprowadzić zupełnie nową nazwę, jak na przykład *sokol*, *lev*, *říp*, a nawet *rašín*. Sam Alois Rašín, zainspirowany szwajcarskimi i francuskimi walutami, zaproponował, by nową walutę nazwać mianem *czechosłowackiego franka*. W przypadku halerza proponowano, by zmienić jego nazwę na *stotina*. Mimo wielu różnych propozycji Czechosłowacja pozostała jedyną częścią

³² V. Tomšík, *op. cit.*, s. 15.

³³ K. Schelle, *op. cit.*, s. 9.

³⁴ Zákon č. 187/1919 Sb., jímž se upravuje oběh a správa platidel v Československém státě a doplňuje zmocnění ministerstva financí dané zákonem ze dne 25. února 1919, č. 84 Sb. z. a n.

dawnej monarchii habsburskiej, w której nazwa korona przetrwała (w Austrii wprowadzono *szylingi*, na Węgrzech *pengö*)³⁵.

Minister Rašín zdawał sobie sprawę, że konieczne będzie ustanowienie banku emisyjnego, który nie będzie narażony na naciski polityczne. Ograniczenia czasowe uniemożliwiły utworzenie takiego banku. Zdecydowano zatem, że Ministerstwo Skarbu przeprowadzi stosowne operacje pieniężne za pośrednictwem specjalnej jednostki. I tak, na mocy rozporządzenia czechosłowackiego rządu z dnia 6 marca 1919 r.³⁶ powstał Bankowy Urząd Ministerstwa Skarbu. Urząd rozpoczął swoją działalność 11 marca 1919 r. i wykonywał wszystkie funkcje, które zwykle należą do banku emisyjnego – nie tylko emitował pieniądze, ale też zarządzał długiem publicznym oraz rezerwami złota i obcych walut.

Ustanowiono, że 1 czechosłowacka korona równa będzie 1 koronie austro-węgierskiej. W przeciągu kilku miesięcy po wprowadzeniu ustawy walutowej dokonano pierwszych emisji czechosłowackich papierowych pieniędzy, które stopniowo zastępowały przestemplowane banknoty. Emitowano pieniądze o wartościach 1, 5, 10, 20, 100, 500, 1000 i 5000 Kč. W związku z tym, że pierwsze papierowe pieniądze emitowane były przez państwo za pośrednictwem Bankowego Urzędu Ministerstwa Skarbu (a nie przez bank centralny), nazywane były nie banknotami, ale biletami skarbowymi, inaczej *státovkami*. Pierwsza seria *státovek* została przygotowana w pośpiechu – trzeba było bowiem wyprodukować ogromną ilość pieniędzy w krótkim czasie. Dlatego też 5 000 Kč zostało wydrukowanych w Wiedniu, 1 000 Kč w Nowym Jorku, a pozostałe bilety w czterech czechosłowackich drukarniach. Niektóre z nich były słabo wyposażone technicznie i w związku z tym drukowane bilety skarbowe nie posiadały wystarczająco skomplikowanych zabezpieczeń. Z tego też powodu pierwsze emisje biletów wkrótce zostały zastąpione nowymi, o zdecydowanie wyższych zabezpieczeniach.

Aby w pełni ustanowić nową walutę, brakowało już tylko jednego ważnego elementu. Czechosłowacja nie posiadała jeszcze własnych monet. W obrębie granic nowego państwa znalazła się jednak stara węgierska mennica, która zlokalizowana była w Kremnicy na Słowacji i została wyłącznym emitentem czechosłowackich monet. Pierwsze wybite monety wprowadzono do obiegu dopiero w 1921 r. Do 1924 r. z obiegu wycofano w całości pozostałe na terenach Czechosłowacji monety austro-węgierskie³⁷.

³⁵ T. Hampl, *Čím se platilo po vzniku Československa?*, <https://www.penize.cz/ekonomika/16771-cim-se-platilo-po-vzniku-ceskoslovenska>; stan na 4.02.2020 r.

³⁶ Nařízení č. 119/1919 Sb., o úpravě poměrů k Rakousko-uherské bance.

³⁷ R. Vondra, *op. cit.*, s. 59.

7. *Státovkový* dług i nadzwyczajne daniny majątkowe

Przestemplowanie banknotów i jednocześnie wycofanie części pieniędzy z obiegu doprowadziło do powstania długu państwowego. Biorąc pod uwagę, że większość tego długu stanowiły tzw. *státovky*, dług ten nazywano długiem *státovkovým*. Czechosłowacki rząd przejął zobowiązania Austro-Węgierskiego Banku względem wyemitowanych przez niego banknotów znajdujących się na terenach Czechosłowacji, a także wobec sald rachunków bieżących i bonów skarbowych o łącznej wartości 10 189 905 599 Kč. Państwo zobowiązane było do spłacenia długu instytucji emisyjnej, którą początkowo był Bankowy Urząd Ministerstwa Skarbu, a następnie Narodowy Bank Czechosłowacki. Dług miał być stopniowo spłacany za pomocą pieniędzy pozyskanych z dwóch nadzwyczajnych jednorazowych danin – daniny z majątku i od przyrostu wartości majątku. Alois Rašín uważał, że daniny te powinny być kolejnym narzędziem zmniejszania ilości pieniędzy w obiegu i utrwalania nowej czechosłowackiej waluty, która miała zdobyć zaufanie w kraju, jak i poza nim. Podczas przestemplowania banknotów uzyskano listy aktywów, które stały się podstawą danin. Kolejnym celem danin było zabranie pieniędzy obywatelom, którzy wzbogacili się na wojnie. Ustawa regulująca daniny została przyjęta przez Zgromadzenie Narodowe dnia 8 kwietnia 1920 r.³⁸ Następnie wydano przepisy dotyczące realizacji ustawy³⁹.

Obie daniny powinny być spłacone przez osoby fizyczne. Osoby prawne były obciążone jedynie daniną z majątku. Przedmiotem daniny z majątku były aktywa netto zgodnie ze stanem z dnia 1 marca 1919 r. W przypadku daniny od przyrostu wartości majątku podstawą był wzrost aktywów netto od 1 stycznia 1914 r. do 1 marca 1919 r. Daniny płacono według stawek progresywnych. Danina z majątku osiągała stawkę w wysokości 1–30% dla osób fizycznych i 3–20% dla osób prawnych. Natomiast wysokość stawki daniny od przyrostu wartości majątku wynosiła 16–40%⁴⁰.

Największe sumy z opisywanych danin jednorazowych zebrano w 1921 i 1922 r. Dochody te zbierano aż do 1937 r. i zebrano łącznie 6,231 miliardów Kč. Początkowo oczekiwano, że korzyści z jednorazowych danin wyniosą od 10 do 12 miliardów Kč. Sumy tej nie osiągnięto ze względu na umiejętnę obejście przepisów przez obywateli⁴¹.

³⁸ Zákon č. 309/1920 Sb., o dávce z majetku a dávce z přírůstků na majetku.

³⁹ V. Tomšík, *op. cit.*, s. 15.

⁴⁰ F. Vencovský, *Vzestupy a propady československé koruny...*, s. 32–34.

⁴¹ *Ibidem*.

8. Kontynuacja reformy walutowej

Zmniejszenie ilości pieniędzy w obiegu nie przyniosło oczekiwanego wpływu na obniżenie poziomu cen. W 1920 r. doszło nawet do ich podwojenia. Wynikało to z krytycznej sytuacji związanej z niedostatkami żywności. Ilość pieniędzy w obiegu wzrosła z 4,7 miliardów Kč w 1919 r. do 12,1 miliardów Kč w 1921 r. Winą za zaistniałą sytuację należało obarczyć między innymi deficytowy budżet państwa. Pomimo początkowych planów Rašína nie udało się osiągnąć nadwyżki budżetowej. Większość funduszy była bowiem przeznaczana na utworzenie administracji państwowej i budowę armii⁴².

Między rokiem 1921 a 1924 ceny zaczęły gwałtownie spadać, nawet o 15% rocznie⁴³. Do zmniejszenia cen przyczyniła się deflacyjna polityka Rašína. Doprowadziło to do recesji i konfliktów społecznych, ponieważ płace pracownicze zmniejszały się wolniej niż ceny towarów i usług. Przedsiębiorstwa nie były w stanie utrzymać pracowników i reagowały masowymi zwolnieniami. Recesja gospodarcza⁴⁴ była nieunikniona – pomagała ominąć hiperinflację, która w tym czasie pojawiła się praktycznie we wszystkich sąsiednich krajach, poważnie niszcząc ich gospodarki⁴⁵.

Kurs wymiany korony względem obcych walut przez pewien czas również nie był ustabilizowany. Koroną handlowano głównie na giełdzie w Zurychu. W maju 1919 r. kurs franka szwajcarskiego wynosił 30 franków za 100 Kč. W lutym 1920 r. kurs ten wynosił już tylko 5 franków szwajcarskich za 100 Kč. Oznaczało to, że korona straciła aż 82% swojej wartości w przeciągu jedynie 10 miesięcy. Od 1923 r. kurs korony czechosłowackiej ustabilizował się – wynosił 16 franków szwajcarskich za 100 Kč. Pomimo początkowo niekorzystnego rozwoju korony, w odróżnieniu od walut innych państw sukcesyjnych Austro-Węgier, jej pozycja umocniła się na rynkach światowych. Przykładowo, w czasach separacji monetarnej kurs korony austro-węgierskiej na giełdzie w Zurychu był trochę niższy niż kurs korony czechosłowackiej. Natomiast pod koniec 1921 r. kurs korony czechosłowackiej był już 40 razy wyższy niż kurs korony austro-węgierskiej⁴⁶.

⁴² V. Tomšík, *op. cit.*, s. 16.

⁴³ F. Vencovský, *Dějiny bankovníctví v Českých zemích*, Bankovní institut, Praga 1999, s. 219.

⁴⁴ Recesja gospodarcza jest zjawiskiem ekonomicznym polegającym na znacznym zahamowaniu tempa wzrostu gospodarczego.

⁴⁵ P. Páral, *100 let republiky: historie české koruny aneb Jak se dožít stovky*, <https://www.euro.cz/archive/jak-se-dožit-stovky-1416132>; stan na 4.02.2020 r.

⁴⁶ V. Tomšík, *op. cit.*, s. 17.

Reforma walutowa w Czechosłowacji skończyła się tragicznie dla jej autora Aloisa Rašína. Polityk został znienawidzony przez społeczeństwo z powodu swojej polityki deflacyjnej. Dnia 5 stycznia 1923 r. Alois Rašín został postrzelony przy ulicy Žytniej w Pradze. Sprawcą zamachu był dziewiętnastoletni anarcho-komunista Josef Šoupal. Za ten czyn otrzymał karę 18 lat pozbawienia wolności. Poważne obrażenia wynikające z postrzału doprowadziły do śmierci polityka – Rašín zmarł 18 lutego 1923 r.

Ważnym osiągnięciem reformy, którego Rašín już nie dożył, było powstanie w 1926 r. Narodowego Banku Czechosłowackiego. Bank powstał na mocy ustawy Zgromadzenia Narodowego z dnia 14 kwietnia 1920 r.⁴⁷, którą w późniejszym czasie zmieniono i uzupełniono ustawą Komitetu Narodowego z dnia 24 kwietnia 1925 r.⁴⁸ Pierwszym prezesem banku został jeden z autorów reformy walutowej Vilém Pospíšil. Narodowy Bank przejął wszystkie czynności, które dotychczas sprawował Bankowy Urząd Ministerstwa Skarbu. Narodowy Bank Czechosłowacki założony został jako spółka akcyjna z kapitałem zakładowym równym 12 milionom złotych dolarów. 2/3 całkowitego kapitału posiadali prywatni inwestorzy, natomiast państwo było właścicielem 1/3. Powstanie Narodowego Banku Czechosłowackiego zakończyło erę biletów skarbowych, tzw. *státovek*. Papierowe pieniądze emitowane przez Narodowy Bank można już było nazywać pełnowartościowymi banknotami⁴⁹.

Dopiero 10 lat po reformie doszło do wprowadzenia systemu waluty złotej (*gold exchange standard*⁵⁰), do którego dążył Alois Rašín. Oparcie waluty na złocie miało wzmocnić i ustabilizować wartość czechosłowackiej korony, a także zwiększyć jej prestiż na arenie międzynarodowej. Wprowadzono go rozporządzeniem Stałego Komitetu przy Czechosłowackim Komitecie Narodowym z dnia 7 listopada 1929 r.⁵¹ Wartość 1 Kč była wówczas równoważna 0,04458 grama czystego złota. Działania te podjęto w niefortunnym momencie, a mianowicie dwa tygodnie po krachu na Nowojorskiej Giełdzie Papierów Wartościowych. Jego wynikiem był gwałtowny wzrost ceny złota, co spowodowało

⁴⁷ Zákon č. 347/1920 Sb., o akciové bance cedulové.

⁴⁸ Zákon č. 102/1925 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon ze dne 14. dubna 1920, č. 347 Sb. z. a n., o akciové bance cedulové.

⁴⁹ *Národní banka Československá*, https://www.historie.cnb.cz/cs/dejiny_instituce/narodni_banka_ceskoslovenska; stan na 4.02.2020 r.

⁵⁰ *Gold exchange standard*, inaczej zwany systemem waluty dewizowo-złotej jest odmianą klasycznego systemu waluty złotej (*gold standard*). W systemie *gold exchange standard* waluta danego państwa jest wymiennalna na złoto, wcześniej jednak należy ją wymienić na inną walutę, która jest wymiennalna na złoto.

⁵¹ Opatření stálého výboru č. 166/1929 Sb., o konečné úpravě Československé měny.

kryzys systemów monetarnych opartych na złocie. W latach 30. XX w. zawartość złota w koronie zostawała obniżana aż dwa razy. Mimo to, aż do 1939 r., czechosłowacka korona pozostała jedną z najstabilniejszych walut w Europie⁵².

9. Zakończenie

Powstanie Czechosłowacji jako państwa sukcesyjnego po upadku Austro-Węgier wiązało się z wieloma trudnościami. Jednym z najważniejszych zadań było z pewnością odizolowanie się od nieuporządkowanego ustroju monetarnego pokonanej Austro-Węgierskiej monarchii oraz wprowadzenie własnej silnej waluty. Reforma walutowa była ważnym krokiem w kierunku konsolidacji gospodarki i wymagała pilnego wdrożenia. Zadania tego podjął się Alois Rašín – pierwszy czechosłowacki Minister Skarbu. Jego marzeniem było stworzenie niezależnej, solidnej czechosłowackiej waluty, która miała mieć podobną wartość dla Europy Środkowej co dolar dla innych części świata.

Przeprowadzoną przez Rašína reformę walutową można podzielić na dwie podstawowe fazy. Pierwszą z nich była separacja monetarna od obiegu pieniężnego Austro-Węgier polegająca na przestemplowaniu banknotów austro-węgierskich znajdujących się na terenach Czechosłowacji, dzięki czemu powstała odrębna waluta czechosłowacka. Druga faza polegała na radykalnym wzroście siły nabywczej korony, najpierw poprzez ograniczenie obiegu pieniędzy, a następnie przez politykę deflacyjną. Chociaż poglądy na temat separacji monetarnej, które miały miejsce w marcu 1919 r., były różne, kolejne miesiące pokazały, że była to właściwa droga. Proces separacji można było uznać za bardzo udany. Bardziej problematyczna okazała się kwestia ilości banknotów, które należało zatrzymać podczas przestemplowania.

Ostatecznie Rašín nie mógł zrealizować swojego planu wycofania 80% pieniędzy z obiegu, jak pierwotnie zamierzał, co może być jednym z powodów, dla których ograniczenie walutowe nie doprowadziło do zwiększenia siły nabywczej waluty oraz obniżenia poziomu cen. Również inne działania podjęte przez Rašína, takie jak chociażby wprowadzenie nadzwyczajnych danin z majątku, nie były odpowiednio wspierane przez władze państwa oraz obywateli. Ostatecznie jednak Rašín najbardziej skrytykowany został za wdrożenie polityki deflacyjnej, co przypłacił wręcz swoim życiem. Bezsporne jest jednak to, że poglądy i osobowość Aloisa Rašína ukierunkowane były na praktyczną politykę

⁵² F. Vencovský, *Vzestupy a propady československé koruny...*, s. 36.

pieniężną i finansową. Sposób, w jaki została przeprowadzona opisywana reforma walutowa, przyczynił się do tego, że udało się przezwyciężyć negatywne konsekwencje wojny oraz wytworzyć odpowiednie warunki do rozwoju gospodarczego w porównaniu z innymi krajami będącymi w podobnej sytuacji. Europa podziwiała radykalną separację od rozpadającej się waluty austro-węgierskiej oraz udany rozwój korony czechosłowackiej, która do wybuchu II wojny światowej była jedną z najbardziej stabilnych walut w Europie.

Ogrom pracy, którą Alois Rašín wykonał dla dobra państwa, został doceniony dopiero po jego śmierci. W momencie, w którym spory o jego politykę monetarną ustały, naród uświadomił sobie, że tak naprawdę Rašín był bardzo lojalny względem państwa. Czas, który upłynął od tamtych wydarzeń tym bardziej pokazuje pozytywne skutki podjętych przez Rašína działań. Stworzył on bowiem podwaliny nowo powstałej Republice.

Opisywana reforma walutowa miała bardzo podobny charakter do reformy przeprowadzonej w ówczesnym czasie w Polsce. Zarówno w Czechosłowacji, jak i w Polsce działania pozwalające wprowadzić nową walutę rozpoczęto w 1919 r. Do ostatecznego wprowadzenia nowego systemu monetarnego doszło jednak w innych odstępach czasowych w obu państwach. W przypadku Czechosłowacji nową walutę wprowadzono już po kilku miesiącach od rozpoczęcia działań. W Polsce natomiast złotego wprowadzono dopiero po 6 latach od uzyskania niepodległości. Przyczyną tak późnego wprowadzenia nowej waluty w Polsce były problemy ze zjawiskami inflacyjnymi spowodowanymi deficytem budżetu państwa i ciągłą emisją pieniędzy na cele skarbowe, a także wojną z bolszewikami. Obie reformy były dziełem charyzmatycznych polityków, którzy wzbudzili zaufanie społeczeństwa. W Polsce był to Minister Skarbu Władysław Grabski.

Różnice widoczne były w sposobie wprowadzania nowej waluty. W Polsce proces wprowadzenia odrębnej waluty przebiegał etapowo. Ze względu na wielowalutowość, na obszarach Polski jako prawny środek płatniczy w 1920 r. pozostawiono markę polską. Resztę dotychczasowych walut stopniowo wycofywano. Później, po przeprowadzonej reformie skarbowej, zrównoważono budżet i w ten sposób zlikwidowano główną przyczynę inflacji. W 1924 r., za pomocą denominacji, wymieniono markę polską na złotego.

W odniesieniu do ciągle zmieniającej się sytuacji gospodarczej i niestabilnej sytuacji politycznej – w perspektywie globalnej – istotne jest, że w nadchodzących latach ludzkość czeka na następne reformy walutowe, mające ogromny wpływ na życie obywateli. W przypadku Polski i Republiki Czeskiej do zmian w systemie monetarnym może dojść już w najbliższych latach. Jest to związane

z członkostwem tych krajów w Unii Europejskiej i zobowiązaniem się do przyjęcia jednolitej europejskiej waluty euro.

Szczegółowa analiza prawnych i technicznych aspektów reformy czechosłowackiej z 1919 r. czy też innych przeprowadzanych ówczesnie reform pozwoli uniknąć błędów w przyszłości oraz wdrożyć takie elementy procesu, które przynoszą największe korzyści państwom oraz obywatelom. Dokonanie oceny reform przeprowadzanych w przeszłości jest zatem szansą na coraz efektywniejsze i bardziej sprawne działania w przyszłości.

Bibliografia

Akty prawne

- Nařízení č. 86/1919 Sb., o okolování bankovek vydaných Rakousko-uherskou bankou a nalézajících se na území československého státu.
- Nařízení č. 119/1919 Sb., o úpravě poměrů k Rakousko-uherské bance.
- Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.
- Zákon č. 84/1919 Sb., jímž se ministr financí zmocňuje, aby provedl nařízením okolování bankovek a soupis jmění za účelem uložení majetkové dávky.
- Zákon č. 88/1919 Sb., o státní půjčce ve zlatě, stříbře a cizích valutách.
- Zákon č. 187/1919 Sb., jímž se upravuje oběh a správa platidel v Československém státě a doplňuje zmocnění ministerstva financí dané zákonem ze dne 25. února 1919, č. 84 Sb. z. a n.
- Zákon č. 309/1920 Sb., o dávce z majetku a dávce z přírůstku na majetku.
- Zákon č. 347/1920 Sb., o akciové bance cedulové.
- Zákon č. 67/1921 Sb., o oběhu československých státovek na Hlučínsku, Vitorazsku s Valčickem, Československém Těšínku, Podkarpatské Rusi a Slovensku, pokud na těchto dvou územích okolování bankovek podle zákona z 25. února 1919, čís. 84 Sb. z. a n., provedeno nebylo.
- Zákon č. 102/1925 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon ze dne 14. dubna 1920, č. 347 Sb. z. a n., o akciové bance cedulové.

Opracowania

- Rašín A.**, *Můj finanční plán*, Tiskem a nákladem Pražské akciové tiskárny, Praga 1920.
- Schelle K.**, *Právní aspekty Rašínovi bitvy o měnu*, w: J. Knapík (red.), *Peněžní reformy a zvraty na území České republiky (po r. 1918): (sborník příspěvků ze stejnojmenné konference Slezské univerzity v Opavě pořádané pod záštitou člena rady ČNB prof. Dr. Ing. Jana Fraita dne 9. listopadu 2005 v Opavě)*, Slezská Univerzita v Opavě, Opawa 2005, s. 1–14.
- Šustek Z.**, *Menová reforma v roku 1919 a jej dopad na Slovensko*, w: D. Fukasová, I. Fialová (red.), *Kapitoly z dejín hospodárskeho vývinu Slovenska v medzivojnovom období (1918–1939)*, Slovenský národný archív, Bratislava 2011, s. 61–82.
- Tomšík V.**, *100 let česko-slovenské koruny: měnová politika, instituce, peníze*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Pilzno 2018.
- Vencovský F.**, *Dějiny bankovníctví v Českých zemích*, Bankovní institut, Praga 1999.

Vencovský F., *Dvě deflační krize v naší historii*, w: J. Knapík (red.), *Peněžní reformy a zvraty na území České republiky (po r. 1918): (sborník příspěvků ze stejnojmenné konference Slezské univerzity v Opavě pořádané pod záštitou člena rady ČNB prof. Dr. Ing. Jana Fraitu dne 9. listopadu 2005 v Opavě)*, Slezská Univerzita v Opavě, Opava 2005, s. 30–37.

Vencovský F., *Vzestupy a propady československé koruny: historie československých měnových poměrů, 1918–1992*, Vysoká škola ekonomická, Praha 2003.

Vondra R., *Peníze v moderních českých dějinách*, Academia, Praha 2012.

Žekulin N.S., *Československá měna od reformy dra Rašína až do zřízení československé národní banky*, Nákladem „Orbis“, Praha 1927.

Strong internetowe

Hامل T., *Čím se platilo po vzniku Československa?*, <https://www.penize.cz/ekonomika/16771-cim-se-platilo-po-vzniku-ceskoslovenska>; stan na 4.02.2020 r.

Národní banka Československá, https://www.historie.cnb.cz/cs/dejiny_instituce/narodni_bank_a_ ceskoslovenska; stan na 4.02.2020 r.

Páral P., *100 let republiky: historie české koruny aneb Jak se dožít stovky*, <https://www.euro.cz/archive/jak-se-dožit-stovky-1416132>; stan na 4.02.2020 r.

Martin PRACNÝ

CZECHOSLOVAK MONETARY REFORM OF 1919

Abstract

Background: Monetary reform is a complicated and costly economic process, wherein the value of the currency or the currency itself changes in a given territory as a result of an intervention by state authorities or other authorities having power. This article deals with the 1919 monetary reform in Czechoslovakia. It is worth noting that there is little information on the described reform in Polish sources. From this arose the motivation to address this topic.

Research purpose: This study aims to analyze the Czechoslovak monetary reform of 1919 and try to answer the question whether it was necessary to carry out monetary reform in the post-war period. The study also takes into account an explanation of the legal and technical aspects of the reform – how was it carried out – and evaluates whether the objectives set by its main author – the first finance minister of the Republic of Czechoslovakia Alois Rašín – were achieved.

Methods: The main methods used in the paper are legal-dogmatic and historical-legal analyses of legal acts introduced during the implementation of the reform as well as other government documents.

Conclusions: The Czechoslovak monetary reform of 1919 could not be avoided. The need for isolation from the disordered monetary system of the defeated Austro-Hungarian monarchy together with the creation of own strong currency were obvious priorities. Despite the criticism of the reform and the difficulties in achieving all of its goals, it laid the foundations for the newly formed Republic.

Keywords: Czechoslovakia, monetary reform, monetary separation, deflationary policy, Alois Rašín.